

RÄTTAT INSLAG FRIADES MED KNAPP MARGINAL – TRE VILLE FÄLLA

Två SVT-ärenden prövades vid granskningsnämndens senaste möte. En oenig nämnd friade ett inlägg i Nyheter på lätt svenska om Kachovkadammen. Dessutom prövades och friades SVT Forum. Det gällde ett inlägg om en hovrättsdom angående en tvist mellan Vapstens lappby och Vapstens sameby.

OENIG NÄMND FRIADE NYHETSINSLAG OM KRIGET I UKRAINA

FRIAT: *Nyheter på lätt svenska*, SVT2, 2023-06-07, inlägg om Kachovkadammen; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 23/01849.

Inslaget handlade om att en damm tillhörande kraftverket Kachovka hade förstörts och att 24 städer och byar i regionen Cherson hade översvämmats. Inslaget innehöll bland annat en intervju med en boende i området och uttalanden av Rysslands och USA:s FN-ambassadörer. Vid ett tillfälle i inslaget sades i speaker: "Också i Ryssland har vattnet tvingat bort människor från sina hem. Totalt handlar det om 40 000 personer i 80 samhällen i de båda länderna." Att människor i Ryssland tvingats bort från sina hem var dock felaktigt och rättades i nästföljande sändning av programmet.

Inslaget anmäldes av fem personer som i huvudsak vände sig mot formuleringen i speakern att även människor i Ryssland fått fly från sina hem på grund av översvämningen. En anmälare ansåg även att det var felaktigt och partiskt att använda formuleringarna att dammen gått sönder och att Ryssland och Ukraina skyllde på varandra.

SVT fick yttra sig och framhöll att programmets uppdrag är att göra tydliga och raka nyheter utan omskrivningar eller komplicerade uttryck, vilket innebär att komplicerade sammanhang och beskrivningar kan behöva förenklas och bearbetas språkligt. Formuleringen i påannonseren att dammen "gått sönder" var en sådan språklig bearbetning som ofta görs i programmet för att förenkla och öka begripligheten. För att illustrera var översvämningen ägt rum visades en karta över Ukraina där det tydligt framgick var översvämningarna hade ägt rum och att det gällde ukrainskt territorium och av Ryssland ockuperat område. I speakern till det rörliga bilderna från dammen sades dock felaktigt: "Också i Ryssland har vattnet tvingat bort människor från sina hem. Totalt handlar det om 40 000 personer i 80 samhällen i de båda länderna." Felet rättades enligt följande i nästföljande sändning av programmet, 2023-06-08: "Så ska vi rätta en sak som blev fel i sändningen i går. I nyheten om dammen i Ukraina som gått sönder sa vi att människor i Ryssland också har tvingats bort från sina hem. Det är fel. Det handlar om människor i områden som Ryssland har ockuperat." En text med rättelsen publicerades även på SVT play kl. 12.50 den 8 juni.

I samband med dammkollapsen gjordes anklagelser från företrädare för båda länderna om att ha förorsakat kollapsen. Vid sändningstillfället fanns inte någon säkerhet kring vem som bar det verkliga ansvaret för kollapsen. SVT anser dock att det framgick tydligt för publiken att Ryssland startat ett anfällskrig mot Ukraina genom den omfattande nyhetsrapporteringen.

Granskningsnämnden bedömde att beskrivningen av att människor även i Ryssland har behövt fly från sina hem gav en missvisande bild av kriget i Ukraina och de av Ryssland ockuperade och annekterade områdena. Den rättelse som sändes i programmet dagen därpå klargjorde dock för tittarna att uppgiften var felaktig och att området var ockuperat. Inslaget stred därför inte mot kravet på saklighet i den delen. Nämnden håller inte med SVT om att formuleringen i inslaget om att dammen hade "gått sönder" ökade begripligheten kring vad som hade hänt. Nämnden konstaterar dock att det vid sändningstillfället inte var klarlagt vilka som låg bakom sprängningen av dammen. Med beaktande av detta utgjorde inte beskrivningarna av händelserna och av att båda länderna skyllde på varandra

sådana förenklingar av den aktuella konflikten som i programsammanhanget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Tre av sju ledamöter är skiljaktiga. De anser att inslaget bör fällas och att bedömningen bör ha följande lydelse. Inslaget gav sammantaget en missvisande bild av kriget i Ukraina som stred mot kraven på opartiskhet och saklighet. Att det upprepade gånger sades att den sprängda dammen vid kraftverket Kachovka "gått sönder" blev ofullständigt och missvisande. Det skapade vidare en falsk balans att enbart nöja sig med formuleringen att Ryssland och Ukraina "skyller på varandra". Påståendet att vattnet tvingat bort människor från "hem i Ryssland" är uppenbart felaktigt och partiskt. Även om just denna uppgift rättades i senare sändningar bidrog den till en sammantagen bild av partiskhet.

SÄNDNING OM DOM I INFEKTERAD TVIST FRIADES – TROTS VÄRDERANDE ORDVAL

FRIAT: SVT Forum, SVT2, 2023-06-22, inslag om en hovrättsdom angående en tvist mellan Vapstens lappby och Vapstens sameby; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 23/02319.

Anmälan gällde en direktsändning i samband med att hovrätten kom med sitt utslag i ett mål gällande tvisten mellan Vapstens lappby och Vapstens sameby. Sändningen pågick i en knapp halvtimme och flera personer medverkade för att kommentera domen, bland annat en fältreporter på plats vid hovrätten i Umeå. Inledningsvis visades ett reportage som gav en kort sammanfattning av bakgrunden till konflikten.

Programledaren refererade sedan till denna bakgrund när hon ställde en fråga till en reporter: *"Vi har ju sett reportage just kring det här med de som representerar lappbyn, alltså efterlevande så att säga till de som fördrevs när samerna från Karesuando tvångsflyttades för länge sedan, nästan hundra år sedan, till det här området. Har några av dem kunnat driva rennäring? Finns det de som driver rennäring ändå i de här områdena?"*

Senare i sändningen intervjuades två personer, som representanter för vardera sida i konflikten. Representanten för lappbyn berättade om sin besvikelse över utfallet och resonerade kring möjligheten att överklaga.

Representanten för samebyn berättade att hon och samebyn var lättade över och nöjda med utfallet, och att de själva spontant inte såg någon anledning att vidta ytterligare åtgärder i fallet. Hon sade även:

"Det finns en del frågetecken kring det vi hörde tidigare rörande bevisning och påståendet om att de här sydsamerna, kärandena egentligen, att de skulle ha blivit fördrivna av oss samer från Karesuandoområdet. Där menar jag att det inte finns stöd för sådana påståenden överhuvudtaget utan snarare precis tvärtom, att det finns bevisning som tydligt visar att kärandesidan långt innan våra förfäder kom till Tärnabyområdet hade upphört med renskötseln."

Inslaget anmäldes av den person som medverkade i sändningen som representant för Vapstens sameby. Hon hade reagerat på programledarens ordval när hon beskrev bakgrunden till konflikten, genom att påstå att lappbyn "fördrevs" när det som nu är samebyn flyttades till området. Anmälaren anförde att SVT därmed fastslog ett sakförhållande som enbart påståtts av lappbyn och dess representanter. Anmälaren anförde också att det rådde en oproportionerlig tidsdisposition mellan parterna i sändningen, då hon själv som representant för samebyn fick kortare talartid än representanten för lappbyn.

I sitt anförande uttryckte SVT förståelse för anmälarens reaktion just på ordvalet "fördrevs". Frågan där ordet förekom ställdes dock i en direktsändning, där programledaren genom flera frågor, som flödade spontant och utan manus, försökte göra både bakgrunden och utvecklingen begriplig för publiken. Syftet var inte att formulera frågan på så sätt att den ena parten skulle utpekas som klandervärd. SVT anförde att anmälaren senare i sändningen hade fått möjlighet att invända mot detta ordval och ge samebyns perspektiv på bakgrunden.

Gällande fördelning av sändningsutrymme anförde SVT att redaktionen bedömde det som relevant och intressant i sammanhanget att låta lappbyns representant utveckla sitt svar något längre, då han i egenskap av "förlorare" i målet hade möjlighet att resonera kring en möjlig överklagan. Diskrepansen i talartid var därmed försvarlig och journalistiskt motiverad.

I sitt beslut konstaterar granskningsnämnden att sändningen i sin helhet belyste den aktuella hovrättsdomen och konflikten från båda parternas sidor. När det gäller kritiken mot fördelningen av talartid konstaterar nämnden att kravet på opartiskhet inte innebär att alla intervjuade behöver behandlas helt likformigt, utan skillnader måste kunna göras utifrån redaktionella värderingar.

Programledarens ordval "fördrevs" och att fältreportern använde ordet "utträngda" var enligt nämnden visserligen värderande eftersom de var beskrivningar som endast ena parten i målet använde sig av. Nämnden konstaterar dock att företrädaren för Vapstens sameby i inslaget problematiserade uttalandet om "fördrevs", att fältreportern vid ett tillfälle tydliggjorde att det var den partens upplevelse av att vara utträngd och att inslaget som helhet belyste tvisten från båda parternas perspektiv. Mot den bakgrunden stred inslaget inte mot kravet på opartiskhet.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!